

Noter til Kapitel 6: SSf og reformbevægelserne under forhandlingspolitikken 1886-1890

- 1 Den danske Rigsdag, Bd.5, s.142.
- 2 Madsen-Mygdal, s. 88.
- 3 Den danske Rigsdag, Bd. 3, s.228.
Den politiske magtkamp 1866-1901, (1968) s.52.
- 4 Tale i Den liberale Vælgerforening 22/11 1888, Hørup, Bd.2. s. 201.
- 5 Neergaard, Erindringer, s.167
- 6 Striden mellem Morgenbladet, Dagsavisen og Politiken,
se MRB Bd. 1, s. 191-194.
Rubins breve til Edv. Brandes 8/6 1886 og Pingel 21/6 1886 og s. 199-204
Rubins breve til Edv. Brandes 20/10 1886 og Erik Skram 22/12 1886.
- 7 Sociale studier, 1930, s. 108.
- 8 Dagsavisen 1/4 1886.
- 9 RFF 1886/87, sp 34 ff 6/10 1886
- 10 RFF 1886/87, sp 2512 ff, 2582.
- 11 Valgannoncer i Pol. 28/1 1887. Om Triers og Meyers samarbejde,
J. Marstrand: Herm. Trier, 1936, s.52 ff.
- 12 Ove Rodes oplysning i Gads danske Magasin, 1926-27, s. 218 f.
- 13 H. Trier: Af dagen og vejen, 2. bd. s. 448-451.
- 14 Enhver Sit, 27/1 1887.
- 15 Tidens Strøm, 31/12 1886.
- 16 Tidens Strøm, 30/1 1886.
- 17 Den politiske Georg Brandes, s. 104 f.
- 18 samme s. 107, Pol.26/1 1887.
- 19 J. Marstrand: Herman Trier, s.47 f.
- 20 Tale i Fremskridtsklubben 28/9 1887,
trykt i Trier: Pæd. Tids- og stridsspørgsmål, Bd. I. s. 442 f.
- 21 Om Martsforeningen af 1887, MRB Bd. 4, s. 124,126.
- 22 SSf 25 År, s. 204 ff.
- 23 samme s.165.
- 24 samme s.205.
- 25 Enhver Sit, 13/10 1887, s.336
- 26 Pol. 17/4 1887. Enhver Sit 12/5 1887.
- 27 J.P. Sundbo skrev oversigtsartikler over ungdomsforeningernes udvikling i de enkelte
landsdele. Enhver Sit 15/9 1887 (Jyderne). Samme 28/6 1888 (sjællænderne).
Samme 27/9 1888 (Lollikker).
- 28 Pingel, 1891 s. 19.
- 29 samme, s. 19-20.
- 30 Neergaard, Erindringer, 168-173.
- 51 Tre venstremænd, s. 6. og Neergaards brev til Bojsen, 4/7 1887
- 32 Neergaard: Erindr, s. 183.
- 33 samme, s.186.
- 34 Rubin brev til Neergaard 31/1 1887 MRB Bd.1, s. 206.
- 35 Neergaard til Rubin 4/9 1886 MRB Bd. 1, s. 197.
Rubins statistiske undersøgelser, se L. Rerups indl. i MRB Bd. 1, s.40 ff.
- 36 Hørup, Bd. 2, s. 163, 165.
- 37 Koldingmødet, se Pol. 13/6 1887, s.2.
- 38 Pol. 13/6 1887, s. 2.

- 39 Pol. 10/6 1887, s. l.
- 40 Neergaard, Erindr.s.193.
- 41 SSf 25 Aar, s. 180- 183.
- 42 om Johan Ottosen i SSf 25 År, s. 157 ff.
om Ove Rodes »Piraten«, se T. Kaarsted: Ove Rode, Bd. I.
- 43 Pol. 14/5 1887, s. l.
- 44 SSf 25 Aar, s. 206. og Pol. 31/5 1887.
- 45 C. Dumreicher, Bd. 3, 257.
- 46 samme, s. 269.
- 47 Pol. 31/5 1887.
- 48 samme
- 49 samme
- 50 Dumreicher, Bd?3, s.255*
- 51 Pol. 2/6 1887.
- 52 Om baggrunden for striden, se Dumreicher, Bd. 3, s. 260-266.
- 53 Pol. 11/9 1887, s.2.
- 54 samme.
- 55 se s.
- 56 se s.
- 57 Troels Fink: Fem foredrag om Dansk Udenrigspolitik efter 1864, (1967) s. 28 f.
- 58 C. Dumreicher, Bd*3, s.234*
- 59 A.D. Jørgensens tale citeret efter Troels Fink: Noget om historiebevidsthed i Danmark. (Historie og Samtidsorientering 4, sept. 1974, s.351)
- 60 T. Kaarsted: Ove Rode, Bd. 1, s. 61-62.
- 61 H.V. Clausens udat. redegørelse i 4 S' Arkiv, tillæg,
(udtaget af H.V. Clausens privatarkiv 1929)
- 62 samme.
- 63 samme. H.V. Clausen til H.P. Hanssen 17/11 1888 i To Ungdomsvenner, s. 62}
medlemslister i 4 S* arkiv. To udaterede medlemslister har kunnet dateres omtrentligt ved hjælp af adresseangivelsernes overensstemmelse ned Københavns vejviser. De lavere tal i tabellerne skyldes, at kun studenter og akademikere er taget med i analysen af medlemsrekrutteringen.
- 64 Jfr. H.V. Clausens tilføjelse til beretning fra febr. 1894 i 4 S' arkiv, tillæg.
Medlemstallet var stagnerende frem til 1908, hvor bestyrelsen foretog et fremstød og hvervede mange nye medlemmer, jfr. trykt udkast dat. okt. 1908 og medlemsprotokol for foreningen 4 S, okt. 1908 i 4 S' arkiv. Her var knapt 500 medl., hvoraf 2/3 (= 320) var studenter og akademikere. Disse er inddraget i undersøgelsesmateriale, skønt deres medlemskab falder udenfor den periode, der er behandlet her. De kan med et vist udbytte anvendes som kontrolmateriale overfor medlemmerne af SSf's øvrige aktiviteter. En stor del af medlemmerne i 4 S har sandsynligvis været medlemmer i SSf.
- 65 Liste 1 1889: 134 (79 %) stud. / akad. 34 (21 %) ikke-akad.
Liste 2 1891 : 166 (66,4 %) -/- 84 (33,6 %) --
Protokol 1908: 320 (64,5%) - / - 176 (35,5%) --
- 66 Se bilagstabel. Fordeling 2.
- 67 H.V. Clausen til H.P. Hansen, d. 10/5 1888. To Ungdomsvenner s. 22 ff.
Iflg. H.P. Hanssen: Et tilbageblik, Bd. I, s.227, udsendtes pjecen i 20.000 eks.

- 68 L. Rerup: A.D. Jørgensen, s.90. To ungdomsvenner, s.57, 59.
- 69 A.D. Jørgensens Breve, s. 215 f., 458 f.
- 70 To Ungdomsvenner, s.63.
Georg Brandes: Sønderjylland under prøjsisk tryk; 1919, forordet.
- 71 sml. note 61.
- 72 Beretning, febr.1894. 4 S' arkiv. Tillæg.
- 73 samme.
- 74 Joh. Ottosen: De sidste Valg i Nordslesvig. Tilsk.1890, s.323
Vagn Skovgaard Petersen: Johan Ottosen, Skolemand og politiker,
i: Festskrift til Poul Bagge, s. 279.
- 75 Om generalforsamlingen d. 30/4 1897, oplysninger i
breve fra H.V. Clausen til H.P. Hanssen, d. 7/3, 19/3, 2/4, 10/5 1897.
To Ungdomsvenner, s.198 ff, 202 ff, 209 ff, 215.
H. Høffding til G. Brandes, 1/5 1897, BBB 1 s. 354.
- 76 Bilagstabel, Fordeling 2.
- 77 Niels Thomsen: Dagbladskonkurrencen, Bd. 1 s. 266 f.
- 78 jfr. MRB Bd. 1, s. 193 og Bd. 4, s. 87.
- 79 Agnete Rasmussen, s.26 ff.
- 80 samme, s. 32 ff.
- 81 samme, s.35.
- 82 Piraten nr. 3. 3/10 1887.
- 83 Agnete Rasmussen s. 36 f. Emmy Kamp til Marcus Rubin 14/12-1887
i: MRB Bd. 1, s.242 med opfordring til Rubin om at tiltræde udvalget.
L. Rerup oplyser i MRB Bd. 4, s.103, at der ikke blev noget ud af udvalgets arbejde,
bl.a. p.gr.a. håndværksmestrenes uvilje.
- 84 Agn. Rasmussen, s. 35 ff og 56 ff.
- 85 Af 150 kvindelige lærere ved SSf's Aftenundervisning var 1/5 (31) medl. af Dansk
Kvindesamfund.
Om Retshjælpens indstilling til alimentations- og skilsmissesager, se kap. 9
- 86 M. Rubin til Edv. Brandes, 2/9 1887. MRB Bd1, s. 228 f
- 87 Edv. Brandes til Rubin, 9/9 1887. MRB Bd 1, s. 229-30.
- 88 - - 30/11-1887. MRB Bd.1, s. 241.
- 89 Piraten, nr. 12, 5/12 1887.
- 90 Piraten, nr. 2, 26/9 1887. Tage Kaarsted: Ove Rode, Bd. 1, s.66
- 91 Piraten, nr. 13, 12/12-1887. Kaarsted, anf.skr.s.62.
- 92 Rubin til Edv.Brandes, 30/11 1887. MRB Bd.1, s.238.
- 93 Den danske Folkeven, 15/1 1888 om Lassen og Leth-Espensen.
- 94 samme, 4/12 og 18/12 1887.
- 95 samme, 25/12 1887.
- 96 J. Marstrand; Herman Trier, s.45. Mødet dateret 24/7 1887.
Enhver Sit 15/9 1887. J.P. Sundbos artikel om de jyske ungdomsforeninger og
om Vilh. Lassen, Joh. Ottosen og Herman Trier som foredragsholdere.
- 97 Neergaard, Erindringer, s. 208.
- 98 Pingel, 1891,s. 23, 25.
- 99 Edv. Brandes: Fra 85-91, s. 39-40.
- 100 Soc. Dem. 7/1 1888, s.1. Kalundborg Avis, 3. og 4. jan.1888.
- 101 Soc. Dem.15/8 og 25/8 om Jens Busks syn på socialismen;
samme 8/9 1888, leder: Socialismen og Gårdmændene.

- 102 Pol. 20/1 1888.
- 103 Den danske Folkeven 22/1 1888.
- 104 Enhver Sit. 1/3 1888. Bondepolitik.
- 105 - 8/3 1888. Svar til Sundbo.
- 106 - 4/10 1888. De frisindede Ungdomsforeningers Delegeretmøde.
- 107 Pol. 3/2 1888. Hørup Bd.2. s.172-75.
- 108 Pol. 8/12 1887, s.2.
Pingel talte i SSf 11/2 1888 om "Den lille Hær", talen er ikke refereret.
- 109 Generelle fremstillinger af påskeforlig-forhandlingerne
i: Den danske Rigsdag, Bd. 2 og 5. set fra et "bojsensk" syn
Neergaard: Erindringer, s.208-212. Neergaard nærede foragt for Jens Busks
gårdmandspolitik.
- 110 Erik Henriksen: Mændene fra forfatningskampen, Bd. 2, s. 45.
Hørups nej-stemme nævntes ikke af Neergaard, der blot mente, at hvis Hørup,
Holstein og Bojsen havde været enige om at foreslå forhandlingen fortsat på
regeringens grundlag, ville det være blevet vedtaget (Erindringer, s.211).
- 111 SSf 25 Aar, s. 207.
- 112 Piraten, nr. 12, 5/12 1887.
- 113 Ny Jord, jan 1888, s. 4.
- 114 G. Brandes: Det unge Tyskland. 1. udg.1890, trykt efter forelæsningerne i 1883 og
1887. Ny udgave 1967, 3. 294 f.
- 115 samme, s. 323 ff.
- 116 Ny Jord, Bd. 2, 1888, s.156, 164.
- 117 samme, s. 468, 514.
- 118 For Litteratur og Kritik, 2. årg. 3. bd. 1890, s.91.
Rosenbergs anmeldelse af Edv. Brandes: En politiker.
- 119 Edv. Brandes: En politiker,1889.
Om pessimismen se kapitel 10 i nærværende værk, samt
Sv. Møller Kristensen: Digteren og samfundet, Bd. 2. (2.udg.) s. 28 ff.
- 120 Kbh. 27/10 1889. Rigsdagsliv (Spektator).
- 121 Kbh. 29/7 1889. Socialdemokraten og vor Ungdom.
- 122 Kbh. 9/8 1889;
"Arbejderen" udkom fra 1/4 1889 til 26/3 1893.
se: Dansk socialistisk teori 1850-1900. Antologi ved Jette Lundbo Levy og
Morten Thing, 1973, s.114.
Gerson Trier holdt foredrag i SSf d. 2/11 1889 om "Den moderne socialisme".
- 123 Kaarsted: Ove Rode, Bd. I, s. 100 f.
- 124 Brandes og Høffdings polemik i Tilskueren 1889 -1890.
Arnold Rohde; Aristokratisk Radikalisme contra velfærds-moral. 1889.
Artikler i »København», 15, 18, 20 og 23. febr.1890
Om Soc.Dem.'s reaktioner se Hans Hertel i "Den politiske Georg Brandes", s.213-220.
- 125 J.P. Sundbo: En Vending I-III i Tidens Strøm 29/11, 6/12 og 15/12 1889,
citater fra s. 68 og 78.
- 126 samme, 13/12 1889.
- 127 Bilagstabeller, Fordeling 2 og 9 B.
- 128 Bilagstabeller, Fordeling 2, om motiver, se kap.9.
- 129 Oplysninger fra efteråret 1888. Tre venstremænd s. 10 ff.
- 130 Neergaard: Erindringer, s. 214.

- 131 Ny Jord, Bd. 2. 1888, s. 238 ff.
på Akkord. Et par bemærkninger i anledning af Venstres Delegeretmøde. Mrk. Z.
Iflg. C. Behrens: Erindr. s. 112 skrev C.Th. Zahles under mærket Z.
- 132 Ny Jord, Bd. s. 240.
- 133 samme, s. 242.
- 134 Ny Jord, bd. 2, s. 240. Edv. Brandes tale trykt i Pol. 21/6 1888.
- 135 Hørup, bd. 2, s.203-204.
- 136 Hørup, bd. 2, s.208-216. (Dansk Politik i 1888, 31/12 1888)
- 137 Sociale studier(1930) s. 157-60 om Vilh. Lassens ideer, 1887-1894.
- 138 Den danske Folkeven 22/1 1888. Joh. Ottosens svar til J.P. Sundbos
kritik af agrarpolitikken.
- 139 NØT 5. hft. 1888, s.351 ff.
Om baggrunden L. Rerup i MRB, bd. I, s. 40 ff.
- 140 Neergaard: Erindringer, s.214.
- 141 Tre venstremænd, s.12 (Neergaard til Bojsen 22/10 1888).
- 142 Reformprogram udarbejdet af overbestyrelsen for Venstres Delegeretmøde
i okt.1889 (8. dec. 1889).
- 143 Jul. Schovelins foredrag på industrimødet i Odense, 1885, se s. 78.
- 144 Frihavnen og Toldreformen. Referat af Mødet i Casino, 20. april 1888, s.19.
- 145 Emil Meyer: Frihandel og Beskyttelse (SSf småskrifter nr. 81-82)1888 s. 34 f.
- 146 N. Neergaard: Frihandels- og Fredsvennen Richard Cobden, 1888, s. 14, s. 17
om middelstandens politiske rolle.
- 147 Neergaard, Erindr, s. 218.
- 148 se f.eks. Rubins brev til Edv. Brandes 22/11 1888.
Rubin motiverede sit moderate indlæg i sædelighedsdebatten Engifte og Mangegifte,
Tilskueren dec.1888) med at der mellem Rubin og Brandes var enighed om, "at også
på dette område burde Neergaard og ikke vi gøre bruddet". MRB, bd. 1, s.258
- 149 Pol. 26/2, 27/2 1888 Ad.C. Levysohn om Toldreform-foreningen.
- 150 Oplysninger på omslaget af de enkelte sammenbundne rækker af SSf's Småskrifter
(1-7 række).
- 151 Blume og Rubin: Bajersk Øl og Brændevin (1889) s.29.
MRB bd. 1, s.261-63 (25/2 1889).
- 152 Pol. 26/2 1888, s.2.
- 153 Blume og Rubin, s.28. 1. Rerup nævner i MRB, bd .I, s. 42 f Rubins tale ved
Købstadmødet i Randers 1889, hvor han plæderede for statsfinansiering af
alderdomsunderstøttelsen.
- 154 De politiske omstændigheder bag småskriftet skildres af Neergaard i Erindr. s. 211 ff.
se også kap.7.
- 155 Kap 9 om Retshjælpen SSf 25 Aar, s. 80-83.
- 156 Vald. Koppel: Af Politikens Historie, bd.1, s.67 ff om oppositionens kritik af
kommissionsdomstole i politiske sager, se kapitel 5, note 152.
- 157 Pol. 15/12 1889. s. 1.
- 158 samme.
- 159 Troels G. Jørgensen: Retsreformen 1849 til i Dag, s.64 ff.
- 160 Neergaard: Erindringer, s.253. Se også kapitel 7.